

ביקורת || התערוכה "אוטו": יצירות חזקות ושנונות

מנגל שרודף אחרי עצמו, עגלת סופר שחובטת בעוברי אורח, ניסיון סיזיפי עם הכספומט. "אוטו" מפיחה חיים בנושא החבוט - האימה המודרנית מהמכונה

גליה ירב 30.11.2011 12:00

כמה נעים להיכנס לחלל שמשדר רלוונטיות של השפה, עוד בטרם ההתעמקות בפרטים. כבר בשנייה הראשונה, בכניסה לגלריה RawArt בתל אביב, בחר שזו תערוכה מצוינת - יש משהו במראה הכללי שפשוט משדר עכשוויות, מהזן שבקושי חאים בישראל, המתגלם בממד לא חנפני ולא מנומס ואנמי באופני התלייה וההצבה, אך גם לא יומרני ונפוח לריק.

"העבודות בתערוכה נעות על הציר בין ייצוגים של 'אוטונומיה' (היכולת לקבל החלטות ללא אילוץ חיצוני) ל'אוטומציה' (פעולה חסרת בינה, מכנית ונשלטת על ידי גורם חיצוני)", כותבת אוצרת התערוכה "אוטו", נוגה דוידסון. "בין עבודות המורכבות ממערך כללים פרטי המתקיים בתוך מרחב נפרד עד אוטיסטי, לבין עבודות שעורכות דיאלוג עם הסביבה שבה הן נוצרו".

התערוכה, אם כן, מפיחה חיים בנושא החבוט של אימת המכונה בזמנים המודרניים. וזה מצליח מפני שחב העבודות המוצגות אינן אילוסטרציות של הנושא, והוא מהווה פרשנות מסוימת לגביהן. העבודה הראשונה הלוכדת את העין היא "מנגל" של עוז מלול. זו מכונה היברידית מצחיקה מאוד, שמכליאה מתקן מנגל סטנדרטי מפח (ללא רשת הברזל העליונה) וגלגלים לכדי תלת-אופן הסב על ציר בקצב נורמטי. אחרי כמה שניות של התבוננות זה דומה לעגלת ילדים או עגלת סופר או כלב מפח הרודף אחרי זנבו. אחרי כיסאות הגלגלים המסתובבים במעגלים ועבודות המדפסות המצוינות, העבודה הזו מתקבלת כהמשך וכפיתוח מבריק של מהלך אמנותי שלם שעניינו מכונות אנושיות, גמלוניות. הפרפטום מובילה של מלול לקוי, לכוד בבזבז אנרגיה, אנלוגי למעשה האמנותי.

עבודה מבריקה נוספת שלו היא "עמלת שורה", וידיאו בן 20 דקות שבו הוא מנסה למשוך מזומנים ומבטל את הפעולה שוב ושוב. הקלז אפ הפשוט על הכספומט ("פועלים בשירות עצמי"), מייצר הזרה פוליטית אפקטיבית לפעולה היומיומית, מחבר היטב את מה שהעין רואה - אצבע ומסך, חיבור בין הידני לאוטומטי - למשמעות המזעזעת של העניין. התלות המוחלטת של האדם במכונה, נציגתו האטומה של הבנק. כשברקע המסך מרוחה הפרסומת "כל משפחה והתקציב שלה", הכל נטען משמעות: "בחר שפה", מתקבל כדרישה זדונית, מענה, "הקש מספרך הסודי" כתביעה ביוחקרית לעגנית למשפחה עם התקציב משלה, שלה הפרטי ממש. זה מגיע לקרשנדו ב"בגין פעולה זו תחויב בעמלה על ידי הבנק בו מתנהל חשבונך", ובאשליית ה"מסכים" / "לא מסכים" האכזרית, שלאחריה לוחצת האצבע הסרבנית על "בטל" כסיחוב לקתרזיס, להתרה דרמטית.

למה חשוב שהווידיאו בן 20 דקות? מפני שאפשר היה לצלם את הפעולה פעם אחת ולהעלות ללופ. הידיעה שמלול ביצע שוב ושוב את אותו תהליך, כמסרב להאמין, כמקווה שהפעם יהיה סוף טוב, תהיה בחירה חופשית, תתקיים חירות, גם ממחישה עבור הצופה את העושה הבנקאי. יש בזה מן ההצלחה להמחיש אינסוף, או לייצר הבנה של מליון. עמלות השורה מצטברות כל כך מהר, כל כך בקלות, אכזריות האטומה נוכחת, ממשית, מתועדת, היא קיר פסי מול הפרצוף. הלחיצה הנואשת המקווה באופן נואל לעלילה אחרת, שבה הכסף נגיש, נהפכת לפעולה פיוטית, כוריאוגרפית אצבע שסופה "הוצא כרטיסך" וחוזר חלילה.

הצקה מסוג אחר מציג רועי מנחם מרקוביץ ב"גלגלי הזעם", וידיאו קצר מ-2005, שבו נראה אופנוע מדומה, עשוי מעגלת סופרמרקט שנספף לה מיכל דלק וכידון עטוף נייר זהב, מסתובב בשינקין ונתקל בכוונה בעוברים ושבים. הקשיחות הגברית המדומה, העלובה, אינה מצליחה ליצור אימה ונזק ממשיים אלא רק הטרדה רחובית חוזרת ונשנית, בפעולה שהיא בין מתיחה נערת סבירה לבין הטרדה סוציופתית מוזרה.

"Suspense Escaped" מ-2008 של עדן בנט היא סדרת רישומים, שהועתקו בנייר קופי מכרזת סרט הקולנוע "A Man Escaped" של חבר ברסון, על אודות איש רזיסטנס המתכנן בריחה מהשבי הנאצי. בנט פורשת אפשרויות של שכפול ידני, שמייצר הבדלים אישיים, אנושיים, דווקא מתוך האוטומציה והפעולה הקבועה החוזרת על עצמה. מרכיבי כרזת-התשתית מפורקים למרכיביהם הצרניים, כל פעם קצת אחרת, כך שהבלתי מתוכנן, הגורם האנושי, היסוד המפתיע והמקלקל, מופיע דווקא מתוך המתודה והרצון לציית למסגרת הכללים שנגקטו.

עבודה יפהפייה ועדינה נוספת שלה היא "מכשיר", צורת-ביניים כמעט מזוהה (מודל אדריכלי שהתפרק, חץ וקשת, ספינה, מנוף שוכב על צדו וכיוצא באלה), המזכירה תבליטים קוביסטיים. המכשיר מוצג בשאריותיו המפורקות והחשופות - קרטון ביצוע, חלקי דיקט, חוט שפגט, ספוג מילוי, עץ לבד - שהן גם כסך חלקיו השלמים ממנו.

בעבודת הקיר המרגשת של יוחאי מטוס נכתב "My Emotions are Authentic" באותיות שנחתכו מטיח ורוד מקולף והודבקו במסקנטייפ. כמו בסיפור הקצר ביותר בעולם ("למכירה: נעלי תינוקות, מעולם לא ננעלו" מאת ארנסט המינגווי), כך מטוס גוזר אותיות משאריות טיח שקולף מחדר ילדים. תחתיהן ממוסגרת פיסת טיח עם איור של פו הדב, כשארית ארכיאולוגית או קדושה מקיר שאיננו עוד. נוסח ההצהרה דווקא חותר תחת הרגשות של המהלך עצמו, ומחשיד את האמן כלהטוטן מניפולטיבי לא סמכותי, רמאי קר רוח ושכלתני, המפרק את הטריק הקסום - יחסי האמון הלא כתובים בין אמן וצפוי.

צריך להתאמץ

תצלומי המצוינים של מתן מיטוור מתעדים התערבויות של האמן בחלל משרדי. טקסטורות עץ שונות נתקלות זו בזו בעוצמה קווית, ומצולמות כך שגיאומטריית המבנה והריהוט נהפכת לכמעט מופשטת, מייצרת מעין תעלול אופטי של פרספקטיבה המדמה את התצלומים לקולאז'ים, העשויים מהדבקות שכבות חתוכות חסרת עומק.

שמוליק טוויג מציג עבודה לירית, שאותה מפעיל הצופה באמצעות לחיצה על קלידי אקורדיון. קלידים לבנים מדליקים תצלומי לונג שוט וקלידים שחורים מדליקים קלזאפים. תנוחות, סיטואציות ומצבים של ליצן קרקס מקולנוע מיושן נדלקים ונכבים, כשהוא מחזיק חישוק, חצובה, חכב על חד אופן, מפתל בלון וכיוצא באלה. כל פעולותיו קשורות לקסמים ולצילום, שניהם מוצגים באופן זהה כקסמים גלויים, טריקים, חשופי טכניקה, פשוטים וגופניים מאוד. הצופה, נגן האקורדיון, בוחר לו את הנרטיב הקולנועי, את משך העלילה, את ההפתעות והחזרות, מקליד לו עבודה לטעמו.

"במרכז התערוכה עומדת הסטרוקטורה של העבודות", כותבת דוידסון. פשוט כך. כמה משמח לראות הצהרה אוצרותית פשוטה המתחייבת למורכבות ואף עומדת בה בהצלחה. התערוכה אינה נכנעת ליסוד האסתטי או התמטי של העבודות, אלא נשענת על ההגיון המפעיל, על השפה המבנה את העבודות, על אמצעי הייצור שלהן. דוידסון הצליחה לארגן עבודות חזקות, רחב שונות מאוד, נוגעות ללב, מלאות הומור וחוכמה ויזואלית, המדגימות היטב את הזיקות המורכבות בין מושגי "הרצון החופשי" של האמן לבין הפעולה הביצועיסטית, הממושמת, המבוססת על ייצור מנגנון או שיטתיות, ומתקיימות מתוכה.

האוצרות האינטליגנטית שלה כוללת גם חיבורים והתאמות בחלל בין העבודות - סדרות הנבנות מתוך צייתנות, עבודות הקשורות לפירוק פיסולי לגורמים חומריים, כאלה היוצרות טקסטורה או הפעלה אמוציונלית. כל זה גורם חוויה מתגמלת שאינה נחשפת במיידיות, שיש להתאמץ בשבילה. דוידסון

השכילה לבחור עבודות מצוינות, ולכן גם מתאפשר לה מנעד הצבה גמיש יותר, בעל משחקים פנימיים ביניהן, היוצרים אפקט עשיר.

העיסוק במושגי האוטונומיה והאוטומציה אמנם מצמצם, ומוגבל לכוונה אוצרותית מסוימת מאוד. אבל הפעם אין בכך חולשה אלא דווקא דיוק רב, מהסוג שאינו מנסה לתפוש את המרחב, אבל מגיש מניפה רחבה של עבודות המדגימות את העניין מזוויות וגישות רבות. כך נוצרת תחושה של אוצרות הנשענת במלואה על עוצמת העבודות וקשובה להן.

"אוטו", גלריה RawArt, שביל המרץ 3, בנין 8, תל אביב. שעות פתיחה: שלישי-חמישי 12:00-18:00, שישי-שבת 11:00-14:00. עד 17.12